

# Eğitimde Program Geliştirme

Kuramdan Uygulamaya

Özcan DEMİREL

32. Baskı





Prof. Dr. Özcan DEMİREL

## EĞİTİMDE PROGRAM GELİŞTİRME Kuramdan Uygulamaya

ISBN 978-605-318-026-5

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Kasım 1997, Ankara

32. Baskı: Ocak 2024, Ankara

Yayın-Proje: Zeynep Güler

Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım AŞ

Saray Mah. 126. Cad. No: 20/A

Kazan/ANKARA

Tel: (0312) 394 55 91

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 49180

### İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: [www.pegem.net](http://www.pegem.net)

E-ileti: [pegem@pegem.net](mailto:pegem@pegem.net)

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

*Eřim Nursel'e ve  
Çocuklarım Hakan'a ve Okan'a*

## 25. BASKIYA ÖN SÖZ

Yaklaşık 25 yıl önce eğitim programları ve öğretim alanında bir yapıt ortaya koyma düşüncesine kapılmış; ancak, etik değerler ve hocalarım Prof. Dr. Selahattin Ertürk ile Prof. Dr. Fatma Varış'a saygım nedeni ile onların emekli olmalarını beklemiştim. Eğitim sistemimizde 1990'lı yıllarda program geliştirme çalışmalarının 'Dünya Bankası Projeleri' kapsamında yapılan çalışmalarla yoğunluk kazanması, eğitimde program geliştirme bilim dalına ve bu dalda yetişmiş olan uzmanlarına ilgi ve gereksinimi arttırıcı özellik taşımaya başlamıştı. 21. yüzyıla yaklaşırken program geliştirme alanındaki son gelişmelerin ve çağdaş yönelimlerin bu çalışma içinde yer almasını da dikkate alarak ilk kitabımı 1997 yılında yayımlamayabildim. Aradan tam 20 yıl geçti. Bu süre içinde her baskıda ekleme ve çıkarmalar yaparak 25. baskıya ulaşmış olduk.

İçinde yaşadığımız 21. yüzyılda bilginin giderek ve katlanarak çoğalması kitabın güncellenmesini daha da önemli hale getirmektedir. Bir yayıncı dostum kâğıdın ağaçtan elde edilmesini de vurguluyarak "her kitap bir ağaçtır" benzetmesini yapardı. "Nasıl ki bir ağacı zamanı gelince budar ve uzun ömürlü olması için bakarsanız; o ağaç da aynı şekilde büyür, gelişir ve uzun ömürlü olur." derdi. Kitabın kapağının değişmesinden çok içindeki bilgilerin değişmesi ve güncellenmesinin onun ömrünü uzatacağı bir gerçektir. Biz de bu tür benzetme ve düşüncelerden yola çıkarak; önce budama, daha sonra da eski bilgileri ayıklayıp yeni bilgileri ekleme yaparak 25. baskıyı çıkarmaya karar verdik.

Bu baskının gözden geçirilmesi ve yenilenmesinde pek çok meslekdaşım ve öğrencimin katkıları oldu. Program tasarımları ve modelleri konusunun daha ayrıntılı ele alınması ve program değerlendirme konusunda DAPDEM'i alan yazına kazandırma çabaları nedeniyle Prof. Dr. Kıymet Selvi'ye ve Yrd. Doç. Dr. Nevriye Yazçayır'a, 25. baskının yayınlanmadan önce baştan sona kadar titiz bir şekilde okunup gözden geçirilmesinde ve bazı eklerin budanmasındaki katkıları nedeni ile Doç. Dr. Kasım Kıroğlu'na, bu baskının özel olması ve ömrünün uzun erimli olması için çaba gösteren ve 20 yıldır birlikte çalıştığım Pegem Akademisinin kurucusu ve şirket müdürü Servet Sarıkaya'ya ve tüm Pegem yayın ekibine sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim.

Bu çalışmanın az da olsa program geliştirme alanına katkı getirmesi yazarı mutlu kılacaktır.

Prof. Dr. Özcan DEMİREL

Temmuz, 2017 Ankara

## **27. BASKIYA ÖN SÖZ**

Eğitim alanyazınında 1997 yılından beri yayımlanan bu kitabın 27. Baskıya ulaşması siz değerli akademisyen arkadaşlarımla ve öğrencilerimin destekleri ile oldu. Ne mutlu bizlere ki biz emekli olsak bile ortaya çıkardığımız eserler emekli olmuyor. Ancak onların da son kullanma tarihi bir gün gelecektir. İşte o zaman perde deme zamanı olacaktır.

Nice baskılara güncellenerek birlikte ulaşmak dileği ile ...

Prof. Dr. Özcan DEMİREL

Şubat, 2020 Ankara

## **Prof. Dr. Özcan DEMİREL**

Özcan DEMİREL, 26.05.1943 tarihinde Adapazarı-Sapanca'da doğmuş, 1960'da Arifiye İlköğretmen Okulu'ndan mezun olmuş ve bir öğretim yılı Anadolu'nun bir köyünde ilkokul öğretmenliği yapmıştır. 1964 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü İngilizce Bölümü'nü bitirmiş ve on yıl süreyle orta dereceli okullarda İngilizce öğretmenliği ve müdür yardımcılığı görevi yapmıştır. 1974 yılında Hacettepe Üniversitesi'ne İngilizce öğretim görevlisi olarak girmiş ve aynı üniversitenin Mezuniyet Sonrası Eğitimi Fakültesi'nde eğitim alanında lisans çalışması yapmış, 1975 yılında bilim uzmanlığı, 1979'da da Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nden doktora derecesi almıştır.

Hacettepe Üniversitesi'nde 1983'de doçentlik, 1989'da da profesörlük ünvanını almış, 2009 yılında "Hacettepe Üniversitesi – Bilimde Hizmet Ödülü" almaya layık görülmüş ve 2010 yılında yaş haddinden bu üniversiteden emekli olmuştur. Halen Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yabancı dil öğretimi ve program geliştirme konularında bilimsel çalışma ve incelemeler yapan Profesör Demirel'in yayımlanmış uluslararası 36, ulusal 84 olmak üzere toplam 120 makale ve bildirisi ile 32 kitabı bulunmaktadır. Şu ana kadar 52'si doktora ve 53'ü yüksek lisans olmak üzere toplam 105 tezin danışmanlığını yapmıştır.

Özcan Demirel, 1992-1997 yılları arasında YÖK Dünya Bankası Öğretmen Yetiştirme Projesi'nde "Proje Yönetim Birimi" üyesi; 1996-1997 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı Dünya Bankası Projesi'nde program geliştirme uzmanı, 2000-2002 yılları arasında Avrupa Birliği-MEDA Temel Eğitime Destek Projesi'nde proje eş-başkanı, 1995-2007 yılları arasında da Milli Eğitim Bakanlığı adına Avrupa Konseyi Dil Politikaları Bölümü'nde Türkiye delegeesi olarak görev yapmıştır. Halen, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Eğitim Fakültesinde yarı zamanlı olarak çalışmakta ve Eğitim Programları ve Öğretim Derneğinin başkanlığını yürütmektedir. Profesör Demirel, evli olup iki çocuk ve dört torun sahibidir.

## İÇİNDEKİLER

|                          |    |
|--------------------------|----|
| 25. Baskıya Ön Söz ..... | iv |
| 27. Baskıya Ön Söz.....  | v  |

### 1. BÖLÜM

#### PROGRAM GELİŞTİRMEDE TEMEL KAVRAMLAR

|   |   |
|---|---|
| Eğitim Programı .....                                   | 1 |
| Program Geliştirme.....                                 | 5 |
| Eğitim Programı, Öğretim Programı ve Ders Programı..... | 6 |
| Eğitim Programı ve Öğretim .....                        | 6 |
| Örtük Program .....                                     | 7 |
| Tartışma Soruları.....                                  | 7 |
| Kaynaklar.....  | 8 |

### 2. BÖLÜM

#### PROGRAM GELİŞTİRMEDE KURAMSAL TEMELLER

|  |    |
|--|----|
| Program Geliştirmenin Tarihsel Temelleri .....             | 9  |
| Yurt Dışında Program Geliştirmenin Tarihsel Gelişimi ..... | 9  |
| Türkiye’de Program Geliştirmenin Tarihsel Gelişimi .....   | 12 |
| Program Geliştirmenin Felsefi Temelleri.....               | 16 |
| Başlıca Felsefeler.....                                    | 18 |
| Eğitim Felsefeleri.....                                    | 19 |
| Program Geliştirmenin Psikolojik Temelleri.....            | 24 |
| Davranışçı Kuramlar.....                                   | 25 |
| Bağlaşımcılık-Bitişiklik Kuramı .....                      | 25 |
| Klasik Koşullama.....                                      | 25 |
| Edimsel Koşullama.....                                     | 26 |
| Programlı Öğrenme .....                                    | 26 |
| Davranışçılık ve Eğitim Programları .....                  | 27 |
| Bilişsel Alan Kuramcıları.....                             | 28 |
| Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı .....                   | 29 |
| Ralph Tyler'ın Program Geliştirme Çalışması .....          | 29 |
| Gagne'nin Öğretim Durumları Modeli.....                    | 29 |
| Guilford'ın Zihinsel Becerileri Sınıflaması .....          | 31 |
| Biliş Alan Kuramları ve Eğitim Programları .....           | 31 |

|  |    |
|--|----|
| Hümanistik Psikoloji .....                     | 33 |
| Gestalt Kuramı.....                            | 33 |
| Maslow'un İhtiyaç Kuramı.....                  | 33 |
| Rogers'ın Teröpatik Öğrenme Kuramı .....       | 35 |
| Hümanistik Psikoloji ve Eğitim Programı .....  | 36 |
| Program Geliştirmenin Toplumsal Temelleri..... | 36 |
| Okul-Toplum İlişkilerinin Düzenlenmesi .....   | 39 |
| Eğitimde Değişikliklerin Planlanması.....      | 40 |
| Tartışma Soruları.....                         | 40 |
| Kaynaklar.....                                 | 41 |

### 3. BÖLÜM

#### EĞİTİM PROGRAMI TASARIMI

|   |    |
|---|----|
| Eğitim Programı Tasarımı Yaklaşımları .....   | 43 |
| Eğitim Programı Kapsamı.....  | 43 |
| Eğitim Programının Tasarımı, Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesi Arasındaki İlişkili..... | 45 |
| Eğitim Programı Tasarımı Yaklaşımları .....   | 47 |
| Konu Merkezli Program Tasarımlar .....  | 48 |
| Öğrenen Merkezli Tasarımlar.....  | 49 |
| Sorun Merkezli Tasarımlar .....   | 50 |
| Modüler Program Tasarımı .....  | 51 |
| Eğitim Programının Tasarımı, Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesi Ölçütleri.....           | 55 |
| Eğitim Programı Tasarımı Modeli Örneği.....   | 57 |
| SUPSKY Eğitim Programı Tasarımı Modeli .....  | 58 |
| Kaynaklar.....  | 63 |

### 4. BÖLÜM

#### EĞİTİMDE PROGRAM GELİŞTİRME MODELLERİ

|   |    |
|---|----|
| Eğitim Programı Modelleri .....                       | 65 |
| Avrupa'da Yaygın Olan Eğitim Programı Modelleri ..... | 68 |
| Türkiye'de Yaygın Olan Eğitim Programı Modelleri..... | 69 |
| Tartışma Soruları.....                                | 77 |
| Kaynaklar.....  | 78 |



## 5. BÖLÜM

### PROGRAM GELİŞTİRMENİN PLANLANMASI

|   |     |
|---|-----|
| Program Geliştirme Çalışma Gruplarının Oluşturulması.....     | 79  |
| Program Karar ve Koordinasyon Grubu.....                      | 80  |
| Program Çalışma Grubu.....                                    | 81  |
| Program Danışma Grubu.....                                    | 81  |
| Program Geliştirme Çalışma Planı.....                         | 82  |
| İhtiyaç Saptama.....  | 85  |
| İhtiyaç Saptamada Temel Sorunlar.....                         | 86  |
| Örnek Olay.....   | 87  |
| İhtiyaç Tanımı.....   | 88  |
| İhtiyaç Analizi İçin Örnek Durumlar.....                      | 89  |
| İhtiyaç Değerlendirmenin Ortaya Çıkışı.....                   | 90  |
| İhtiyaç Değerlendirme Süreci.....                             | 91  |
| Örnek İhtiyaç Değerlendirme Formatı.....                      | 95  |
| İhtiyaç Değerlendirme Teknikleri.....                         | 95  |
| Anket Geliştirme-Delphi Tekniği.....                          | 95  |
| Delphi Tekniği Uygulamaları.....                              | 98  |
| Progel (Dacum) Tekniği.....                                   | 99  |
| PROGEL-DACUM Çalışmasının Yürütülmesi.....                    | 100 |
| PROGEL-DACUM Yaklaşımına Göre Yapılan Bir Meslek Analizi..... | 103 |
| Gözlem.....   | 104 |
| Meslek (İş) Analizi.....                                      | 106 |
| Ölçme Araçları-Testleri.....                                  | 107 |
| Görüşme-Grup Toplantıları.....                                | 107 |
| Kaynak Tarama.....  | 108 |
| Literatür Taraması.....                                       | 108 |
| Raporların Değerlendirilmesi.....                             | 108 |
| Mevcut Programın İncelenmesi.....                             | 109 |
| Tartışma Soruları.....  | 109 |
| Kaynaklar.....  | 110 |

## 6. BÖLÜM

### PROGRAM TASARISI HAZIRLAMA

|  |     |
|--|-----|
| Hedef.....   | 111 |
| Hedeflerin Aşamalı Sınıflaması.....                                  | 113 |
| Hedeflerin Nitelikleri.....  | 115 |
| Hedef Yazma İlkeleri.....  | 115 |
| Hedeflerin Davranışlara Dönüştürülmesi.....                          | 116 |
| Hedef-Davranışları Yazma İlkeleri.....                               | 116 |
| Hedef ve Davranış Yazmada Farklı Yaklaşımlar.....                    | 121 |
| Eğitim Hedeflerinin Boyutlandırılmış Aşamalı Sınıflaması.....        | 123 |
| Bilgi Boyutunun Alt Grupları.....                                    | 124 |
| Bilişsel Süreç Boyutu.....   | 131 |
| Bilişsel Süreç Boyutunun Alt Grupları .....                          | 131 |
| İçerik .....   | 138 |
| İçeriğin Seçimi.....   | 138 |
| İçeriğin Düzenlenmesi .....  | 139 |
| İçeriğin Örgütlenmesinde/Düzenlenmesinde Kullanılan Stratejiler..... | 142 |
| Doğrusal Programlama Yaklaşımı.....                                  | 143 |
| Sarmal Programlama Yaklaşımı.....                                    | 143 |
| Modüler Programlama Yaklaşımı.....                                   | 144 |
| Piramitsel ve Çekirdek Programlama Yaklaşımı .....                   | 144 |
| Konu Ağı-Proje Merkezli Program Yaklaşımı.....                       | 145 |
| Sorgulama Merkezli Programlama Yaklaşımı.....                        | 145 |
| Hedef-İçerik Çizelgesi (Belirtke Tablosu) .....                      | 147 |
| Ünite Analizi.....   | 148 |
| Hedef-İçerik ve Zamanlama .....                                      | 150 |
| Eğitim Durumlarının Düzenlenmesi .....                               | 151 |
| Öğrenme Yaşantıları .....  | 151 |
| Öğrenme Stilleri .....   | 152 |
| Öğrenme Stratejileri.....  | 155 |
| Anlamlandırma Stratejisi .....                                       | 156 |
| Örgütlenme Stratejisi .....  | 156 |
| Tekrar Stratejisi.....   | 157 |
| Öğrenme Modelleri.....   | 157 |
| Buluş Yoluyla Öğrenme Modeli .....                                   | 157 |

|   |     |
|---|-----|
| Programlı Öğrenme.....                                  | 158 |
| Bireyselleştirilmiş Öğretim Sistemi (Keller Planı)..... | 158 |
| Bloom'un Tam Öğrenme Modeli.....                        | 159 |
| Gagne'nin Öğrenme Modeli.....                           | 160 |
| Anlamli Öğrenme.....                                    | 161 |
| Caroll'ın Okulda Öğrenme Modeli.....                    | 161 |
| Glaser'in Temel Öğretme Modeli.....                     | 161 |
| Öğretme Durumları.....                                  | 162 |
| Eğitim Durumunun Özellikleri.....                       | 163 |
| Öğretme Stratejileri.....                               | 164 |
| Öğretme Yöntemleri.....                                 | 165 |
| Öğretme Teknikleri.....                                 | 166 |
| Eğitim Durumlarının Değişkenleri.....                   | 167 |
| Alternatif Eğitim Durumları.....                        | 168 |
| Sınama Durumu.....                                      | 168 |
| Bilişsel Alanla İlgili Sınama Durumları.....            | 170 |
| Duyuşsal Alanla İlgili Sınama Durumları.....            | 175 |
| Devinişsel Alanla İlgili Sınama Durumları.....          | 178 |
| Tartışma Soruları.....                                  | 179 |
| Kaynaklar.....  | 180 |

## 7. BÖLÜM

### PROGRAMIN DENENMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

|   |     |
|---|-----|
| Programların Denenmesinde İzlenecek Aşamalar.....           | 183 |
| Programın Alanda Denenmesi (Alan Testi).....                | 186 |
| Program Değerlendirmenin Anlamı.....                        | 188 |
| Değerlendirme Çeşitleri.....                                | 189 |
| Tanılayıcı Değerlendirme (Diagnostic Evaluation).....       | 189 |
| Biçimlendirici Değerlendirme (Formative Evaluation).....    | 189 |
| Düzey Belirleyici Değerlendirme (Summative Evaluation)..... | 190 |
| Program Değerlendirmesine İlişkin Yaklaşımlar.....          | 190 |
| Hedefe Dayalı Değerlendirme Modeli.....                     | 190 |
| Metfessel-Michael Değerlendirme Modeli.....                 | 191 |
| Provus'ın Farklar Yaklaşımı ile Değerlendirme Modeli.....   | 192 |
| Stake'in Uygunluk-Olasılık Modeli.....                      | 193 |
| Stufflebeam'in Bağlam, Girdi-Süreç ve Ürün Modeli.....      | 194 |

|  |     |
|--|-----|
| Stufflebeam Toplam Değerlendirme Modeli .....                    | 195 |
| Eisner'in Eğitsel Eleştiri Değerlendirme Modeli .....            | 195 |
| Stake'in İhtiyaca Cevap Verici Program Değerlendirme Modeli..... | 196 |
| Demirel'in Analitik Program Değerlendirme Modeli.....            | 197 |
| Program Değerlendirmede Temel İşlemler.....                      | 199 |
| Anlamın Kesinleştirilmesi.....                                   | 200 |
| Amacın Belirlenmesi .....  | 200 |
| Anahtar Tarafların Belirlenmesi.....                             | 201 |
| Olanakların ve Engellerin Belirlenmesi .....                     | 201 |
| Yanıt Aranacak Soruların Belirlenmesi.....                       | 201 |
| Tasarının Kesinleştirilmesi.....                                 | 202 |
| Verilerin Toplanması .....                                       | 202 |
| Verilerin Çözümlemesi .....                                      | 202 |
| Sonuçların Yorumu ve Raporlanması.....                           | 203 |
| Tartışma Soruları.....   | 203 |
| Kaynaklar.....   | 204 |

## 8. BÖLÜM

### PROGRAMA SÜREKLİLİK KAZANDIRILMASI

|   |     |
|---|-----|
| Ar-Ge Yaklaşımı (Programın Düzeltilmesi ve Geliştirilmesi).....   | 205 |
| Program Geliştirme Uzmanı ve Öğretmenin Program Geliştirme Sürecindeki<br>Görev ve Sorumlulukları ..... | 206 |
| Program Geliştirme Uzmanı ve Öğretmenin Ulusal Düzeydeki Görev ve<br>Sorumlulukları.....                | 206 |
| Program Geliştirme Uzmanı ve Öğretmenin Okul Düzeyindeki Görev ve<br>Sorumlulukları.....                | 207 |
| Program Geliştirme Sürecini Engellenen Etmenler ve Çözüm Önerileri.....                                 | 208 |
| Program Geliştirme Çalışmalarında Karşılaşılan Güçlükler.....   | 208 |
| Tartışma Soruları.....  | 212 |
| Kaynaklar.....  | 212 |

## 9. BÖLÜM

### PROGRAM GELİŞTİRMEDE YENİ YÖNELİMLER

|  |     |
|--|-----|
| Çoklu Zekâ Kuramı.....                           | 214 |
| Çoklu Zekâ Kuramı ve Program Geliştirme.....     | 216 |
| Çoklu Zekâ Kuramında Ölçme ve Değerlendirme..... | 218 |

|   |     |
|---|-----|
| Etkin Öğrenme .....   | 219 |
| Etkin Öğrenmede Öğrenci Etkinlikleri.....                             | 220 |
| Etkin Öğrenme ve Program Geliştirme .....                             | 222 |
| İşbirliğine Dayalı Öğrenme.....                                       | 223 |
| Yaşam Boyu Öğrenme .....  | 226 |
| Program Geliştirme Süreci.....  | 229 |
| Öğretim Stratejisi .....  | 230 |
| Değerlendirme.....  | 230 |
| Yaratıcı Düşünme .....  | 230 |
| Eleştirel Düşünme .....   | 231 |
| Eleştirel Düşünme Becerileri.....                                     | 232 |
| Eleştirel Düşünme Becerilerine Göre Hazırlanmış Örnek Ders Planı..... | 233 |
| Geleneksel Yaklaşımın Eleştirisi.....                                 | 234 |
| Yeni Ders Planının Amaçları .....                                     | 234 |
| Yeni Ders Planında Yer Alan Eleştirel Düşünme Becerileri .....        | 234 |
| Yeni Ders Planının Ana Hatları.....                                   | 234 |
| Değerlendirme.....  | 235 |
| Yansıtıcı Düşünme .....   | 236 |
| Yapılandırıcılık .....  | 237 |
| Proje Tabanlı Öğrenme.....  | 240 |
| Beyin Temelli Öğrenme.....  | 242 |
| Beynin Yapısı ve Öğrenme.....   | 242 |
| Beyin Temelli Öğrenme.....  | 243 |
| Basamaklı Öğretim Programı .....                                      | 244 |
| Kuantum Öğrenme .....   | 248 |
| Tartışma Soruları.....  | 254 |
| Kaynaklar.....  | 255 |
| Program Geliştirme Alan Çalışması .....                               | 257 |

## EKLER

|  |     |
|--|-----|
| EK 1. Fen ve Teknoloji Dersi 6. Sınıf Işık ve Ses Ünitesi – Yeni Taksonomiye Uygun Belirtke Tablosu..... | 260 |
| EK 2. Sosyal Bilimler İçin Taslak Eğitim Programı .....  | 261 |
| EK 3. Çoklu Zekâ Kuramına Dayalı Okul Öncesi Matematik Ders Programı.....                                | 273 |
| EK 4. Yapılandırıcılık Yaklaşımına Dayalı İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi Ders Programı .....       | 282 |

|   |     |
|---|-----|
| EK 5. Beyin Temelli Öğrenme Yaklaşımına Dayalı İngilizce Örnek Ders Planı.....                      | 291 |
| EK 6. Basamaklı Öğretim Programı Uygulamasına İlişkin Örnek<br>Ders Programı.....                   | 293 |
| EK 7. 2004 İlköğretim Programları.....  | 303 |
| EK 8. 7. Sınıf Matematik Dersi İçin Taslak Öğretim Programı.....                                    | 316 |
| EK 9. Felsefe Dersi İçin Taslak Öğretim Programı.....   | 344 |
| EK 10. Eğitim Programlarını Değerlendirme Ölçeği.....   | 371 |
| EK 11. Bilişsel Davranışlar, Duyuşsal Özellikler ve Devinişsel Beceriler<br>Eylemsiler Listesi..... | 374 |
| TERİMLER SÖZLÜĞÜ.....   | 377 |
| AD BULDURUSU.....   | 381 |
| KONU BULDURUSU.....   | 383 |

## ÇİZELGELER LİSTESİ

|   |     |
|---|-----|
| Çizelge 1. Eğitim Programlarını Etkileyen Eğitim Felsefeleri.....   | 23  |
| Çizelge 2. Bilişsel Alan Hedeflerini Davranışa Dönüştürmede Kullanılan<br>Eylemsiler (Fiilimsiler).....   | 117 |
| Çizelge 3. Duyuşsal Alan Hedeflerini Davranışa (Özeliğe) Dönüştürmede<br>Kullanılan Eylemsiler.....   | 118 |
| Çizelge 4. Devinişsel Alan Hedeflerini Davranışa (Beceriye) Dönüştürmede<br>Kullanılan Eylemsiler.....  | 119 |
| Çizelge 6. Boyutlandırılmış Aşamalı Sınıflama Çizelgesi.....  | 124 |
| Çizelge 7. Bilişsel Süreç Boyutunun 6 Kategorisi ve İlişkili Oldukları Bilişsel<br>Süreçler.....  | 137 |
| Çizelge 8. Örnek Belirtke Tablosu Vatandaşlık Bilgileri, Ünite VII. Hürriyetçi<br>Demokrasimizde Temel Hak ve Ödevlerimiz Belirtke Tablosu..... | 147 |
| Çizelge 9. Örnek Ünite Analizi Tablosu 5. Sınıf Fen Bilgisi “Vücudumuz”<br>Ünitesi, “Dolaşım Sistemi” Bölümü Analiz Tablosu.....                | 149 |
| Çizelge 10. İlköğretim 2. Sınıf Hayat Bilgisi Programı Üniteleri ve Süreleri.....   | 150 |
| Çizelge 11. Hedef, Yaklaşım, Strateji, Yöntem ve Teknik İlişkisi.....   | 165 |
| Çizelge 12. Çoklu Zekâ Kuramında Değerlendirme Teknikleri.....  | 219 |

## ŞEKİLLER LİSTESİ

|   |     |
|---|-----|
| Şekil 1. Eğitim Programının Kapsamı ve Tasarım Süreçleri.....                                       | 44  |
| Şekil 2. Eğitim Programının Tasarımı, Değerlendirilmesi ve Geliştirilmesi<br>Arasındaki İlişki..... | 45  |
| Şekil 3. Konu Merkezli Tasarımlar .....   | 49  |
| Şekil 4. Öğrenen Merkezli Tasarımlar .....  | 50  |
| Şekil 5. Sorun Merkezli Tasarımlar .....  | 51  |
| Şekil 6. Modüler Program Tasarımı.....  | 52  |
| Şekil 7. Sistemin Öğeleri.....  | 53  |
| Şekil 8. Sistem Yaklaşımı ile Program Tasarımı .....  | 53  |
| Şekil 9. Eğitim Programının Boyutları .....   | 55  |
| Şekil 10. SUPKSY Eğitim Programı Tasarımı Modelinin Yapısı.....                                     | 62  |
| Şekil 11. Program Geliştirmede Taba Modeli.....   | 65  |
| Şekil 12. Program Geliştirmede Tyler Modeli.....  | 66  |
| Şekil 13. Taba-Tyler'ın Program Geliştirme Modeli .....   | 67  |
| Şekil 14. Sistem Yaklaşımına Göre Program Geliştirme Modeli.....                                    | 68  |
| Şekil 15. Program Geliştirme Modellerinin Karşılaştırılması .....                                   | 69  |
| Şekil 16. MEB Program Geliştirme Modeli .....   | 71  |
| Şekil 17. MEB Yeni Program Geliştirme Modeli.....   | 74  |
| Şekil 18. Demirel'in 'Eğitimde Program Geliştirme' Modeli .....                                     | 76  |
| Şekil 19. İşlem-Zaman Çizelgesi.....  | 82  |
| Şekil 20. Pert-İşlem Ağı .....  | 83  |
| Şekil 21. Program Geliştirme Akış Şeması.....   | 84  |
| Şekil 22. Eğitimde Program Geliştirme Süreci .....  | 111 |
| Şekil 23. Öğrenme Stratejileri .....  | 156 |
| Şekil 24. Programın Denenmesi Aşamaları .....   | 184 |
| Şekil 25. Demirel'in Analitik Program Değerlendirme Modeli .....                                    | 197 |
| Şekil 26. Çoklu Zekâ Kuramında Planlama Sorunları .....   | 217 |
| Şekil 27. Basamaklı Öğretim Programının Düzeyleri .....   | 245 |





# 1. BÖLÜM

## PROGRAM GELİŞTİRMEDE TEMEL KAVRAMLAR

Bu bölümde, eğitim programı ve eğitimde program geliştirme kavramları üzerinde açıklamalar yapılmış ve yeni bir tanıma gidilmiştir.

### EĞİTİM PROGRAMI

Eğitim programı kavramının kullanılmasının, MÖ birinci yüzyıla kadar uzandığı belirtilmektedir. Julius Ceaser ve askerleri, Roma'da yarış arabalarının, üzerinde yarıştığı oval biçimdeki koşu pistini Latince curriculum (İngilizce track: koşu yolu) olarak kullanmışlar ve bu kavram, koşu pisti olarak bilinen somut bir kavramdan, bugün ders programı anlamında kullanılan soyut bir kavrama doğru geçişi sağlamıştır. Bu süreçte, eğitim programı (curriculum) “**izlenen yol**” anlamında eğitimde de kullanılmaya başlanmıştır (Oliva, 1988: 4). Bu nedenle, kelimenin etimolojik yapısından hareket eden kimi eğitimci yazar ve düşünürler “izlence” sözcüğünü kullanmayı yeğlemektedirler. Eğitim programı için kimi düşünürler de bu kavram için yetiştirmekten yola çıkarak yetişek sözcüğünü kullanmayı benimsemiş, ama daha çok eğitim programı kavramı günümüze kadar kullanılmamıştır. Ancak, eğitimde program kavramı, pek çok düşünür ve eğitim bilimcisi tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır.

Genel olarak, 20. yüzyıla kadar “konular listesi” anlamında kullanılan eğitim programı kavramının tanımı üzerinde çeşitli yorumlar yapılmış ve bu yorumlar arasında ortak olanlardan en çarpıcı olanlar yan taraftaki gibi sıralanmıştır (Oliva, 1988: 6):

|   |  |
|---|--|
| E |  |
| Ğ |  |
| İ |  |
| T |  |
| İ |  |
| M |  |
| P |  |
| R |  |
| O |  |
| G |  |
| R |  |
| A |  |
| M |  |
| I |  |

konular listesidir.  
ders içerikleridir.  
çalışmaların programlanmasıdır.  
öğretim materyalleri listesidir.  
derslerin sıralanmasıdır.  
hedef davranışlar grubudur.  
okul içinde ve dışında öğretilen her şeydir.  
okul personeli tarafından planlanan her şeydir.

Ancak, eğitim programları üzerinde uzmanlaşmış eğitim bilimcilerinin tanımlarına baktığımızda daha kapsamlı ve betimleyici tanımlarla karşılaşmaktayız. Öncelikle, Carter V. Good'un hazırladığı eğitim sözlüğünde eğitim programı, bir çalışma alanında sertifika ya da diploma alabilmek için sistematik olarak sıralanması gereken dersler ya da konulardan oluşan bir liste anlamında kullanılmaktadır (Good, 1973: 157).

Caswell ve Campbell (1935: 66), eğitim programını konular listesi olarak değil, daha çok, öğrencilerin, öğretmenlerin rehberliği altında kazandıkları yaşantıların tümü olarak görmektedirler.

Saylor, Alexander ve Lewis (1981: 8) ise programı, "eğitilecek bireylere, öğrenme yaşantılarını kazandırma planı" olarak tanımlamaktadırlar. Tabı da benzer bir tanımla, eğitim programının öğrenme planı olduğunu belirterek, tanımı, program öğelerini sıralayarak yapar. Tabı'ya (1962: 11) göre, bütün eğitim programları nasıl tanımlanırsa tanımlansın, belli öğelerden oluşur. Bunlar, hedefler ve hedef davranışlar, içeriğin seçimi ve örgütlenmesi, öğrenme-öğretme süreci ve son olarak da hedeflerin değerlendirilmesidir.

Ronald C. Doll (1986: 8) ise, eğitim programını, okul sorumluluğunda öğrencilerin değerlerini, tutumlarını, tavırlarını değiştiren, becerilerini geliştiren, bilgi ve anlayış kazanmalarını sağlayan hem süreç hem de içerik olarak tanımlamış ve okulun kontrolünde öğrencilerin tüm yaşantılarının düzeni olarak görmüştür.

Tanner ve Tanner'a (1980: 43) göre, eğitim programı, okul ya da üniversitelerin sorumluluğunda sistematik olarak geliştirilen bilgi ve yaşantıların yeniden yapılandırılmasıdır.

Albert I. Oliver (1977: 8), eğitim programı ile öğretim programını eş anlamlı görmekte ve bir eğitim programının;

1. Çalışma programı
2. Yaşantı programı
3. Hizmet programı
4. Örtük program (ders dışı etkinlikleri içine alan)

olmak üzere dört öğeden oluştuğunu ileri sürmektedir.

Program kavramına farklı bir açıdan bakan, Robert M. Gagne (1967: 21), konu alanını içerik, hedeflerin ifadesini de gözlenebilir davranış olarak belirtmiş, içeriğin düzenlenmesi ve öğrencilerin giriş becerilerinin ön değerlendirilmesinin birlikte ele alınması gerektiğini önermiştir.

Mauritz Johnson (1967: 130), "öğrenme ürünlerinin yapılandırılması" anlamında eğitim programının tanımını ortaya koyarken Gagne ile aynı görüşte olduğunu belirtir. Ancak Johnson, program geliştirme sistemini çıktı/ürün olarak, öğretim sistemini de girdi olarak algılamaktadır.

“Eğitim programı, istendik hedef ve davranışların kazanılması için stratejilerin belirlendiği yazılı doküman ya da eylem planı olarak tanımlanır.” görüşünü daha çok Taba ve Tyler benimserken, bugün de, pek çok **davranışçı ekole** ve **sistem yaklaşımına** eğilim gösteren eğitimciler aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Sözgelimi, Saylor, Alexander ve Lewis eğitim programının, eğitilecek bireylere öğrenme yaşantılarını kazandırıcı bir plan olduğunu belirtmektedirler.

David Pratt (1980), eğitim programını, biçimsel eğitim ve öğretim etkinliklerini örgütlenme takımı olarak görürken, Bondi, öğrenilmesi gerekli olanların belirlendiği öğrenme hedeflerinin bir planı olarak tanımlamaktadır.

Genel anlamda eğitim programı, öğrencilerin yaşantılarını düzenleme olarak tanımlanabilir. Bu anlamda Ertürk de eğitim programını, düzenli eğitim durumları olarak görmektedir. Temelde Dewey'nin eğitim ve deneyim tanımına dayanan bu görüş, okuldaki her şeyi kapsarken, planlı olduğu sürece okul-dışı etkinlikleri de içine alır. Caswell ve Campbell'a göre 1930'lardan bu yana eğitim programı, öğretmenlerin rehberliği altında öğrencilerin geçirmiş olduğu tüm yaşantılardır. Shephard ve Regan, eğitim programının, okulun rehberliği altında, çocukların sürekli kazandıkları yaşantıların ürününü içerdiğini belirtirken, Hass ise eğitim programının, bir eğitim süreci içinde sunulan programda, bireylerin geçirdikleri tüm yaşantılar olduğunu söyler.

Kimi eğitim kuramcıları, eğitim programını bir sistem olarak düşünürler ve onlara göre eğitim programı, sistemi uygulamak için insanlar ve süreçlerle ya da işlemlerin ve personelin örgütlenmesi ile uğraşan bir sistemdir. Orlosky, Smith, Shubert ve Tanner-Tanner bu gruptandır. Kimi eğitim kuramcıları ise eğitim programını konu alanı ya da içerik olarak düşünürler. Bu tanımlara yüzde yüz uyan hiçbir program yaklaşımı yoktur, ancak, herhangi bir program yaklaşımı bu tanıma uygun hale getirilebilir.

Türkiye'de program geliştirme çalışmalarının öncülerinden Varış (1994: 18), eğitim programını, “bir eğitim kurumunun, çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, millî eğitim ve kurumun amaçlarının gerçekleştirilmesine dönük tüm faaliyetleri kapsar” şeklinde tanımlamaktadır.

Ertürk (1982: 95), eğitim programını “yetişek” olarak nitelemekte ve “geçerli öğrenme yaşantıları düzeni” olarak tanımlamaktadır. Ona göre yetişek, öğrenci açısından bir öğrenme yaşantıları düzeni, eğitimci açısından ise bir eğitim durumları düzenidir.

Doğan (1975: 36), eğitim programını “öğrencilerde beklenen öğrenmeyi meydana getirebilmek için planlanmış faaliyetlerin tamamı” olarak tanımlamaktadır.

Posner (1995: 5-9) ise, eğitim programını, farklı bir bakış açısı ile ele almış ve “hem öğretme hem de değerlendirme sürecine karar vermeye olanak sağlayan öğrenme ürünleri dizisi” ya da “bir alanın hedef ve değerlendirme boyutları ile tüm